

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Anna Spoz, Mariusz Sokolek

Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II
e-mails: aspoz@kul.lublin.pl; mariusz.sokolek@kul.pl

RACHUNKOWOŚĆ PODATKOWA INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH – POŻYCZKA W DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW

TAX ACCOUNTING FOR FINANCIAL INSTRUMENTS – A LOAN IN ENTERPRISES' ACTIVITIES

DOI: 10.15611/pn.2016.445.17

JEL Classification: M41,G30

Streszczenie: Pożyczka to umowa, w której pożyczkodawca zobowiązuje się przenieść na własność pożyczkobiorcy określoną ilość środków pieniężnych lub rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a pożyczkobiorca zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości. Dla przedsiębiorstw pożyczka stanowi przede wszystkim alternatywne źródło pozyskiwania środków finansowych na działalność bieżącą i inwestycyjną. Może być również formą generowania przychodów z posiadanej nadwyżki finansowej, choć w przypadku przedsiębiorstw niefinansowych ten sposób wykorzystania jest niezwykle rzadki. Celem artykułu jest przedstawienie wybranego instrumentu finansowego – pożyczki – w działalności przedsiębiorstw. Ze względu na to, iż z pożyczek najczęściej korzystają małe i mikroprzedsiębiorstwa, w których w zdecydowanej większości dominuje rachunkowość podatkowa, autorzy niniejszego artykułu przedstawią zagadnienie pożyczki w ujęciu podatkowym.

Słowa kluczowe: rachunkowość podatkowa, pożyczka, podatek dochodowy od osób fizycznych, podatek dochodowy od osób prawnych, podatek od towarów i usług.

Summary: A loan is an agreement in which the lender agrees to transfer the ownership of a certain amount of money or things to the borrower, and the borrower agrees to return the same amount of money or things of the same kind and the same quality. For enterprises, a loan is primarily a source of the financing of current activity and investment. It can also be a form of making money from a surplus of cash, although in the case of non-financial corporations such usage of loans is extremely rare. This article aims to present the issue of loans in business activities from a tax viewpoint.

Keywords: Tax accounting, corporate income tax, personal income tax, value added tax.

1. Wstęp

Oczywiste jest stwierdzenie, że do rozpoczęcia, prowadzenia i rozwoju przedsiębiorstwa konieczne są środki finansowe. Pieniądze mogą pochodzić od właścicieli firm lub być generowane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej i niewątpliwie jest to sytuacja najbardziej korzystna. Jeśli jednak przedsiębiorstwo nie dysponuje własnymi zasobami pieniężnymi lub ich wielkość nie jest wystarczająca, musi posilkować się zewnętrznymi formami pozyskania kapitału. Jak wynika z *Raportu o sytuacji mikro- i małych firm w roku 2015* przygotowanego przez Bank Pekao SA oraz publikacji *Dostępność finansowania przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce* opracowanego przez Departament Stabilności Finansowej NBP pożyczka jest czwartym pod względem wielkości wykorzystania źródłem zewnętrznego finansowania. Najczęściej sięgają po nią mikro- i małe przedsiębiorstwa [*Raport o sytuacji mikro- i małych firm w roku 2015*; *Dostępność finansowania przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce* 2016].

Rachunkowość jest uniwersalnym i międzynarodowym językiem biznesu, w którym myślą przewodnią jest identyfikacja, pomiar i ewidencja kategorii ekonomicznych niezbędnych do charakterystyki i oceny rezultatu prowadzonej działalności gospodarczej [Michreda (red.) 2007; Kiziukiewicz 2000; Walińska 2009].

„W rozwiniętych gospodarkach rynkowych podstawowym celem rachunkowości finansowej jest dostarczanie – w postaci sprawozdań finansowych – informacji o pozycji finansowej przedsiębiorstwa, o jego potencjale dochodowym, płynności, wypłacalności, a także podatności na zmiany w otoczeniu, które aktywnie oddziałuje na jego sytuację finansową w przyszłości” [Jarugowa 1997]. Jego użytkownikami są m.in.: właściciele i kadra zarządcza jednostki, pożyczkodawcy (banki i inne instytucje), odbiorcy i dostawcy, pracownicy, ale również rząd i jego agencje [Świdarska 2013].

Podmioty mające księgi rachunkowe zobligowane są zapisami ustawy o rachunkowości, aby prowadzić je w taki sposób, by możliwe było sporządzenie także innych obowiązkowych dla danej jednostki sprawozdań, w tym deklaracji podatkowych, i dokonanie na ich podstawie odpowiednich rozliczeń finansowych [Ustawa z dnia 29 września 1994; Ustawa z dnia 15 lutego 1992]. Nieodzownym elementem każdej ewidencji księgowej jest rachunkowość podatkowa. Należy zauważyć, że w większości małych i niektórych średnich przedsiębiorstwach ten rodzaj rachunkowości jest dominujący. Zwolnienie z obowiązku badania przez biegłego rewidenta sprawozdania finansowego tych jednostek wynikające z art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości sprawia, że rachunkowość tych podmiotów w zdecydowanej większości przypadków podporządkowana jest prawu podatkowemu.

W praktyce każde zdarzenie gospodarcze w pierwszej kolejności rozpatrywane jest pod kątem wywiązania się z obowiązków podatkowych i ewentualnych sankcji wynikających z przyjętych rozwiązań. Niekiedy właśnie ten aspekt decyduje o tym, że zarządzający decydują się na zawarcie transakcji lub też odstupają od niej. Zgod-

nie z art. 4 ust 5 ustawy o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994] to kierownik jednostki ponosi odpowiedzialność za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości określonych ustawą, w tym z także z tytułu nadzoru. Art. 26 *Ordynacji podatkowej* [Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997] stanowi dodatkowo, że podatnik odpowiada całym swoim majątkiem za wynikające ze zobowiązań podatkowych podatki.

Celem artykułu jest prezentacja wybranego instrumentu finansowego – pożyczki w działalności przedsiębiorstw z podatkowego punktu widzenia. Metodami badawczymi wykorzystanymi przy pisaniu niniejszego artykułu były studia literaturowe obejmujące pozycje książkowe, obowiązujące akty prawne oraz indywidualne interpretacje podatkowe.

2. Pojęcie pożyczki i jej znaczenie w działalności przedsiębiorstw

Zagadnienie pożyczki uregulowane zostało zapisami kodeksu cywilnego. Zgodnie z art. 720 k.c. przez umowę pożyczki pożyczkodawca zobowiązuje się przenieść na własność określoną ilość pieniędzy lub rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a pożyczkobiorca zobowiązuje się do zwrócenia tej samej ilości pieniędzy lub rzeczy tego samego gatunku, w tej samej ilości i jakości [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964].

W praktyce bardzo często pożyczka utożsamiana jest z kredytem, a tymczasem są to dwa różne pojęcia. Jak już zostało wspomniane, pożyczka regulowana jest zapisami prawa cywilnego, a kredyt – prawa bankowego. Dlatego instytucją udzielającą kredytu jest wyłącznie bank, podczas gdy pożyczkodawcą może być każdy podmiot prawa cywilnego, tj. osoby zarówno fizyczne, jak i prawne, o ile dysponują wystarczającymi środkami.

Umowa pożyczki daje większą swobodę w ustalaniu warunków jej udzielenia i spłaty w stosunku do umowy kredytowej, która jest tzw. umową adhezyjną, czyli opartą na wzorcu (szablonie umowy), który klient może jedynie w całości zaakceptować lub odrzucić. Jeśli kwota pożyczki nie przekracza pięciuset złotych, to nie ma konieczności zawarcia umowy w formie pisemnej. Nie jest konieczne także określenie celu pożyczki, podczas gdy cel kredytu jest wyznaczony już na etapie składania wniosku kredytowego.

W umowie pożyczki nie musi być także określony termin zwrotu, co nie oznacza jednak, że pożyczkobiorca może zwlekać ze spłatą swojego zobowiązania w nieskończoność. Na mocy art. 723 *Kodeksu cywilnego* jest on bowiem zobowiązany do zwrotu pożyczki w ciągu sześci tygodni od dnia jej wypowiedzenia przez pożyczkodawcę.

Istotne różnice mogą wystąpić także w koszcie pozyskania środków finansowych w formie pożyczki i kredytu. W przypadku kredytu jego cenę stanowi suma opłat, prowizji i odsetek określonych w umowie. Warunki pożyczki mogą być negocjowane pomiędzy stronami zawierającymi taką umowę i w odróżnieniu od kredytu pożyczka może być nieoprocentowana.

Kiedy zatem przedsiębiorstwa decydują się na pozyskanie środków finansowych w formie pożyczki zamiast kredytu? Przede wszystkim w sytuacji, gdy ze względu na brak historii lub krótką historię kredytową złożony przez jednostkę wniosek kredytowy zostałby przez bank negatywnie rozpatrzony. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim podmiotów wchodzących na rynek lub będących w fazie rozwoju. Po pożyczkę zwrócą się także jednostki, które w ocenie banku ze względu na złą kondycję finansową nie będą miały zdolności kredytowej.

Bardzo często o wyborze pożyczki zadecyduje także niższy koszt pozyskania środków pieniężnych, a sytuacja taka ma miejsce, gdy pożyczkodawcą będzie podmiot powiązany z jednostką lub jej właściciele, którzy zdecydują się jej pomóc w pokonaniu przejściowych kłopotów związanych z niedostateczną płynnością finansową. W takim przypadku udzielana pożyczka będzie nioprocentowana lub jej oprocentowanie ustalone zostanie na poziomie znacznie niższym od warunków rynkowych.

Z punktu widzenia rachunkowego pożyczka jest instrumentem finansowym, który u podmiotu udzielającego pożyczki stanowi składnik aktywów, a u pożyczkodawcy jest zobowiązaniem krótko- lub długookresowym, w zależności od okresu, na jaki została zawarta umowa. Zasady ujęcia bilansowego pożyczki możemy odnaleźć w MRS 32 „Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja” oraz MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena” oraz w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczególnych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawnień i sposobu prezentacji instrumentów finansowych.

Nie ma natomiast jednego kompleksowego opracowania podejmującego problematykę pożyczki i instrumentów finansowych z punktu widzenia prawa podatkowego. Rozwiązań zaistniałych zdarzeń gospodarczych szukać należy w ogólnych zapisach ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) [Ustawa z 26 lipca 1991], ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (CIT) [Ustawa z 15 lutego 1992] oraz ustawy o podatku od towarów i usług (VAT) [Ustawa z 11 marca 2004]. Brak precyzyjnych definicji w prawie podatkowym może rodzić wątpliwości i prowadzić do nadużyć ze strony zarówno podatnika, jak i organów podatkowych. Nieodzownym elementem praktyki podatkowej zmierzającej do ograniczenia ryzyka biznesowego są interpretacje prawa podatkowego oraz baza orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych.

3. Pożyczka a podatek od towarów i usług

Na gruncie podatku od towarów i usług czynność udzielenia pożyczki nie budzi większych wątpliwości. O interpretację podatkową w tym zakresie do dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu wnioski złożyła spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, która planuje podjęcie działalności polegającej na odpłatnym udzielaniu pożyczek innym podmiotom. Wynagrodzeniem dla spółki będzie oprocentowanie ustalone na zasadach rynkowych. We wspomnianej interpretacji dyrektor przychylił się do stanowiska wnioskodawcy, który uznał, że czynność ta podlega zwolnieniu z podatku

od towarów i usług na mocy art. 43, ust. 1, pkt 38 ustawy o VAT, który zwalnia od podatku VAT usługi udzielania kredytów i pożyczek pieniężnych oraz usługi pośrednictwa w świadczeniu usług udzielania kredytów lub pożyczek pieniężnych oraz zarządzania kredytami lub pożyczkami pieniężnymi przez kredytodawcę lub pożyczkodawcę. Skorzystanie z tego artykułu umożliwiło zakwalifikowanie czynności udzielania pożyczki jako usługi [Ustawa z 11 marca 2004; Interpretacja podatkowa ILPP2/4512-1-754/15-2/JK]. Prawidłowość przyjętego stanowiska potwierdzają interpretacje podatkowe wydane przez Dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi [Interpretacja podatkowa IPTPP2/4512-660/15-2/KK] oraz w Warszawie [Interpretacja podatkowa IPPP2/4512-216/16-2/MJ].

W kontekście opodatkowania udzielonych pożyczek podatkiem od towarów i usług i uwzględniania ich przy wyliczaniu wartości współczynnika struktury sprzedaży niezwykle interesujący jest wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z dnia 09-07-2015 sygnatura I SA/RZ425/15. W zaskarżonej przez wnioskodawczynię interpretacji podatkowej minister finansów uznał, że odsetki z tytułu zawartej pożyczki podlegają opodatkowaniu stawką zwolnioną, a tym samym należy je włączyć do obrotu będącego podstawą rozliczenia proporcji, o której mowa w art. 90, ust 3 ustawy o VAT. WSA stwierdził natomiast, że „stanowisko ministra finansów, wskazujące na odmienną ocenę tego typu transakcji nie jest prawidłowe, w związku z czym zaskarżona interpretacja musi ulec uchyleniu”.

4. Pożyczka a podatek dochodowy

Na gruncie podatku dochodowego jednym z najtrudniejszych zadań stojących przed księgowymi jest podjęcie decyzji o zakwalifikowaniu danego wydatku do kosztów uzyskania przychodu, a następnie wskazanie momentu ujęcia go w księgach rachunkowych jednostki.

Zgodnie z art. 22, ust.1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz art. 15 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (CIT) kosztami uzyskania przychodu są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodu lub też zachowania lub zabezpieczenia jego źródła, z wyjątkiem tych, które zostały wyszczególnione odpowiednio w art. 23 ust. 1 ustawy o PIT i art. 16 ust.1 ustawy o CIT. W art. 23, ust. 1, pkt 8 ustawy o PIT i art. 16, ust. 1, pkt 10 ustawodawca zastrzegł jednak, że do kosztów uzyskania przychodów nie można zaliczyć wydatków poniesionych na spłatę pożyczek, z wyjątkiem skapitalizowanych odsetek od tych pożyczek.

Z przytoczonych zapisów wynika zatem, że dla jednostki kosztem uzyskania przychodu może być jedynie część odsetkowa raty pożyczki. Skapitalizowane odsetki zostaną zaliczone do kosztów uzyskania przychodów w momencie ich zapłaty. W tym przypadku bowiem ustawodawca odszedł od zasady memoriałowej na rzecz zasady kasowej.

Wyjątek stanowią wydatki poniesione na spłatę pożyczki waloryzowanej kursem waluty obcej. W tym przypadku kosztem lub przychodem podatkowym będzie różnica między kapitałem udzielonym a spłaconym przez podatnika. Jeśli wartość pożyczki w walucie obcej w dniu jej otrzymania jest wyższa od jej wartości w dniu spłaty, to mamy do czynienia z dodatnimi różnicami kursowymi [Ustawa z dnia 15 lutego 1992], a jeśli niższa – to z ujemnymi różnicami kursowymi.

W procesie kwalifikacji odsetek od pożyczki do kosztów uzyskania przychodu bardzo ważny jest cel jej przeznaczenia. Jeśli środki pieniężne pochodzące z pożyczki zostały wykorzystane na sfinansowanie zakupu lub budowy środka trwałego, to do momentu przekazania danego środka trwałego do użytkowania zapłacone odsetki będą zwiększały jego wartość początkową. Natomiast odsetki, które zostaną uiszczone po tym dniu, stanowią dla jednostki koszt uzyskania przychodu i w momencie zapłaty powinny zostać zaewidencjonowane w księgach rachunkowych jako koszt finansowy.

W tym miejscu należy wspomnieć, że w ustawie o CIT ustawodawca przewidział jeszcze jeden wyjątek w kwalifikacji odsetek do kosztów podatkowych. Zgodnie z art. 16, ust. 1, pkt 60 i 61 tejże ustawy nie stanowią kosztu uzyskania przychodu odsetki od pożyczek udzielonych spółce przez podmiot (wspólnika, wspólników lub inną spółkę) posiadający bezpośrednio lub pośrednio co najmniej 25% wszystkich udziałów (akcji) tej spółki. Celem wprowadzonych obostrzeń jest przeciwdziałanie tzw. cienkiej kapitalizacji.

Coraz częściej mamy do czynienia z pożyczkami nieoprocentowanymi udzielanymi przez przedsiębiorstwa powiązane ze sobą lub przez ich właścicieli. Powstaje zatem pytanie, czy od takiej pożyczki po stronie pożyczkobiorcy powstanie przychód z tytułu nieodpłatnego świadczenia w okresie dysponowania tą pożyczką. Z takim pytaniem do dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu zwróciło się przedsiębiorstwo (spółka), które otrzymało nieoprocentowaną pożyczkę na działalność bieżącą. Jego zdaniem możliwość bezpłatnego korzystania z otrzymanego świadczenia powoduje powstanie dla pożyczkobiorcy przychodu z tytułu nieodpłatnego świadczenia. Wartość tego świadczenia stanowić będą odsetki, jakie spółka zapłaciłaby, gdyby taką kwotę pożyczyła na zasadach rynkowych. Wartość niezapłaconych odsetek stanowi przychód podatkowy, który podlega opodatkowaniu podatkiem w wysokości 19% zgodnie z art. 12, ust. 1, pkt 2 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Interpretacja podatkowa ILPB4/423-406/11-2/MC].

Udzielenie pożyczki dla spółki przez udziałowca rodzi pytanie na gruncie podatku od czynności cywilnoprawnych o powstanie obowiązku podatkowego z tego tytułu. W odpowiedzi na tak postawione pytanie Urząd Skarbowy w Śremie stwierdził, że na podstawie art. 9, pkt 10, lit. h ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych pożyczki udzielane spółkom kapitałowym przez wspólników podlegają zwolnieniu podatkowemu [Ustawa z 23 kwietnia 1964]. Zwolnienie to jednak nie dotyczy pożyczek udzielanych przez spółkę wspólnikom. W tej sytuacji wspólnik jest zobowiązany w terminie 14 dni od zawarcia umowy pożyczki złożyć deklarację

podatkową na formularzu PCC-3 i zapłacić podatek w wysokości 2%. Chyba że korzysta z innego zwolnienia, np. ze względu na wysokości pożyczki nieprzekraczającej kwoty 5000 zł.

Na zakończenie warto się zastanowić, czy nieściągalna kwota pożyczki stanowi koszt uzyskania przychodu dla jednostki udzielającej pożyczki. W tej sprawie wypowiedział się dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach, który na podstawie art. 16, ust. 1, pkt 25 ustawy o CIT stwierdził, że kwoty nieściągalnej wierzytelności nie można zaliczyć do kosztów uzyskania przychodu. Wyjątek stanowi wierzytelność, która zgodnie z art. 12 ust. 3 ustawy o CIT została by uprzednio zarachowana jako przychód należny, a jej nieściągalność została by odpowiednio udokumentowana. Należy jednak podkreślić, że do kwoty przychodów należnych mogą zostać zarachowane jedynie skapitalizowane odsetki od udzielonych pożyczek [Interpretacja podatkowa IBPB-1-2/4510-439/15/BKD].

5. Zakończenie

W Polsce pożyczka jest po kredycie i leasingu trzecim najczęściej wykorzystywanym zewnętrznym źródłem finansowania działalności przedsiębiorstw – zarówno bieżącej, jak i inwestycyjnej. Dzieje się tak głównie z kilku powodów. Po pierwsze, większość przedsiębiorstw dopiero wchodzących na rynek lub będących w fazie rozwoju w ocenie banku nie ma wymaganej zdolności kredytowej do przyznania im kredytu. Po pożyczkę sięgną także jednostki, które nie będą mogły wziąć kredytu ze względu na ich trudną lub niestabilną sytuację finansową. Pożyczka może być także sposobem na redukcję kosztów pozyskania środków finansowych, szczególnie w tym przypadku, gdy pożyczkodawcami będą podmioty powiązane z jednostką lub jej właściciele.

Rola pożyczek w finansowaniu działalności podmiotów gospodarczych sprawia, że warto przyjrzeć się temu zjawisku dokładniej. Po analizie literatury przedmiotu autorzy doszli do wniosku, że brak jest opracowania, które w sposób syntetyczny omawiałoby to zagadnienie z punktu widzenia podatku od towarów i usług, podatku dochodowego od osób fizycznych oraz prawnych, a także podatku od czynności cywilnoprawnych.

Literatura

- Dostępność finansowania przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce*, 2016, NBP, Warszawa, s. 11, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/dostepnosc-finansowania.pdf>, dostęp: 12.06.2016.
- Interpretacja podatkowa IBPB-1-2/4510-439/15/BKD, <https://interpretacje-podatkowe.org/wierzytel-nosc/ibpb-1-2-4510-439-15-bkd>, dostęp: 12.06.2016.
- Interpretacja podatkowa ILPB4/423-406/11-2/MC, <https://interpretacje-podatkowe.org/przychod/ilpb4-423-406-11-2-mc>, dostęp: 12.06.2016.

- Interpretacja podatkowa ILPP2/4512-1-754/15-2/JK, <http://sip.mf.gov.pl/faces/views/szczegoly/szczegoly-interpretacji-indywidualnej.xhtml?dokumentId=454496&indexAccordionPanel=-1#tresc>, dostęp: 12.06.2016.
- Interpretacja podatkowa IPPP2/4512-216/16-2/MJ, <http://sip.mf.gov.pl/faces/views/szczegoly/szczegoly-interpretacji-indywidualnej.xhtml?dokumentId=469818&indexAccordionPanel=-1#tresc>, dostęp: 12.06.2016.
- Interpretacja podatkowa, IPTPP2/4512-660/15-2/KK, <http://sip.mf.gov.pl/faces/views/szczegoly/szczegoly-interpretacji-indywidualnej.xhtml?dokumentId=462766&indexAccordionPanel=-1#tresc>, dostęp: 12.06.2016.
- Jarugowa A., 1997, *Zasady sporządzania sprawozdania finansowego w warunkach przepisów ustawy o rachunkowości i zmian wprowadzonych w 1996 roku*, Warszawa.
- Kiziukiewicz T., 2000, *Rachunkowość*, Wydawnictwo Ekspert, Wrocław.
- Michreda B. (red.), 2007, *Prawo bilansowe a prawo podatkowe*, Difin, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2013a, SKwP, Warszawa, MRS 32 „Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja”.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2013b, SKwP, Warszawa, MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”.
- Raport o sytuacji mikro- i małych firm w roku 2015*, 2016, Bank Pekao SA, Warszawa s. 43-44,78.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczególnych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawnień i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, Dz.U. 2008 nr 228, poz. 1508 z późn. zm.
- Świdarska G., 2013, *Jak czytać sprawozdanie finansowe*, Wydawnictwo MAC Consulting, Warszawa, s. 30-31.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2016 r. poz. 710 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2014 r. poz. 851 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2016 poz. 380.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2012 r. poz. 361 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, Dz. U. z 2001 r., nr 211, poz. 1384 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *Ordynacja podatkowa*, Dz. U. z 2015, poz. 613 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm., art. 24, pkt 4, ust. 4
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm., art. 64, ust. 1.
- Walińska E., 2009, *Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej w kontekście zmian współczesnej rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.